

Literatura catalana medieval

Albert Soler Llopart
Antònia Carré Pons

PID_00158295

Material docent de la UOC

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Albert Soler Llopart

Doctor en Filologia Catalana. És professor de Literatura catalana medieval a la Universitat de Barcelona. S'ha especialitzat en Ramon Llull i en els autors que li són coetanis. Ha publicat, entre d'altres treballs, edicions crítiques del *Llibre de l'orde de cavalleria* (1988), del *Llibre d'amic e amat* (1995) i del *Romanç d'Evast e Blaquerna* (2009). És membre del Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona i coordinador de la Base de Dades Ramon Llull.

Antònia Carré Pons

Doctora en filologia catalana. S'ha especialitzat en l'obra de Jaume Roig i en la cultura literària dels autors del xv, especialment en les connexions que s'estableixen entre la medicina i la literatura. Les seves últimes publicacions són l'edició de l'*Espill* de Jaume Roig, amb traducció i comentaris (2006), i l'edició de Girolamo Manfredi, *Libro llamado el porqué. Traducción castellana de Pedro de Ribas (1567)*, publicada el 2009. L'edició de la traducció catalana (1499) del text de Manfredi, *Quesits i perquens*, la va publicar el 2004. Forma part del grup de recerca sciencia.cat.

Primera edició: febrer 2011
 © Albert Soler Llopart, Antònia Carré Pons
 Tots els drets reservats
 © d'aquesta edició, FUOC, 2011
 Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona
 Disseny: Manel Andreu
 Realització editorial: Eureka Media, SL
 ISBN: 978-84-693-3807-0
 Dipòsit legal: B-33.178-2010

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars del copyright.

Introducció

Llevades les àncores del peresós oci, deixats els prats de reposat silenci i havent estès les càndides veles, amb plaent exercici, per la mar immensa, estem a punt d'emprendre una navegació que ens ha de conduir per alguns dels autors i obres més representatius de la literatura catalana de l'edat mitjana. Ens en separa una enorme distància, és cert. Una distància de segles, però també, i sobretot, de mentalitat. Els homes i les dones medievals entenien el món i la pròpia existència a partir d'unes premisses i d'uns conceptes del tot diversos dels nostres. Acostar-se a l'edat mitjana i voler-la entendre tal com era, més enllà de tòpics i de prejudicis, implica posar en suspensió alguns dels esquemes mentals que més apreciem actualment.

Així passa, per exemple, amb el concepte d'originalitat lligat a la literatura, que és una herència del romanticisme i que, per tant, no es pot aplicar als textos medievals amb paràmetres moderns. A l'edat mitjana, fer literatura volia dir escriure tenint molt en compte les obres que formaven part de la tradició. Els autors llegien i admiraven els que els havien precedit, els imitaven, introduïen fragments de textos d'altri en les seves pròpies obres com a reconeixement del seu mestratge, ètic i estilístic. Escriure volia dir reescriure les autoritats doctrinals i literàries del passat, amb la voluntat de construir una obra pròpia que s'aproximés a aquelles autoritats venerades. A més, entendre l'escriptura com a reescriptura implicava valorar amb el mateix nivell d'importància la traducció. Per aquest motiu, al llarg dels segles XIII, XIV i XV es van traslladar a diferents llengües vulgars obres llatines de tot tipus –de poesia, de filosofia, de medicina, de teologia, de dret, etc.; d'Ovidi, de Ciceró, de Sèneca, etc.– i també obres modernes, com les de Dant, Petrarca o Boccaccio, que els escriptors llegien i anaven encastant en les seves pròpies. Això no vol dir, però, que hàgim de negar la *inventio* als nostres autors. Al contrari, molts d'ells excel·leixen en la transformació de la tradició i aquest és un motiu que els ha convertit en clàssics: Ramon Llull, per exemple, és innovador en tot el que escriu, Bernat Metge crea una obra d'una singularitat insòlita en les lletres catalanes i Ausiàs March es revela com un poeta amb una força dramàtica sense precedents.

Llevades les àncores del peresós oci...

Paraules que encapçalen el *Parlament en casa de Berenguer Mercader* (ca. 1460) de Joan Roís de Corella.

Aquesta assignatura proposa una aproximació a l'edat mitjana franca, lliure de prejudicis, plena d'interès i de curiositat. És amb aquesta actitud d'obertura que l'estudiant hauria d'emprendre l'estudi de la matèria, amb la convicció que desenvolupar la capacitat d'entendre i d'explicar en profunditat la diferència és una virtut imprescindible per al present i per al futur.

Les obres objecte d'estudi en aquesta assignatura són les primeres que en català posen de manifest la utilització de procediments literaris. En primer lloc, es tracta de tres textos historiogràfics, és a dir, que narren esdeveniments històrics: els llibres de **Jaume I**, **Bernat Desclot** i **Ramon Muntaner**. Cap d'aquests autors no reconeixeria haver fet altra cosa que contar veritats històriques. Això no obstant, tots tres fan ús del que nosaltres modernament anomenem *literatura*. En el primer mòdul d'aquesta assignatura que els està dedicat, una pregunta fonamental serà què els mou a utilitzar la literatura, tot i no ser-ne conscients.

Ramon Llull –que s'estudia en el segon mòdul– presenta la particularitat, del tot extraordinària en el context intel·lectual europeu de l'època, de ser autor d'una vasta obra filosòfica, teològica i científica i al mateix temps autor d'una notable obra literària. La seva és una utilització molt conscient i intencionada de la literatura (que inclou la reinvençió de gèneres literaris), posada al servei de la tasca missionera que per a ell és prioritària.

Francesc Eiximenis i **Vicent Ferrer** –que constitueixen el tercer mòdul, titulat "Intel·lectuals i moralistes"– són el rerefons ineludible de la producció de tots els altres autors estudiats. Franciscà l'un i dominicà l'altre, els dos frares representen la cultura clerical que els laics tenien al seu abast perquè era omnipresent a través dels llibres i dels sermons. El pla eiximenià de divulgació de la cultura clerical entre els laics permetrà d'aproximar-se a l'escolàstica –el veritable sistema operatiu de la universitat medieval– i veure quins eren els poderosos instruments intel·lectuals que va desenvolupar i que va acabar divulgant. Per la seva banda, sant Vicent facilita una introducció al mitjà més poderós d'influència ideològica que va desenvolupar l'Església medieval: la predicació.

Bernat Metge manifesta una gran ambició literària amb la construcció de *Lo somni*, bastit al damunt de referents clàssics (Ciceró, Petrarca, etc.) i apuntalat amb el diàleg, d'arrel ciceroniana. Metge se'ns revela com un autor fascinant per la seva intel·ligència, per la seva destresa, pels seus coneixements, pel seu estil, pel seu projecte literari tan reeixit. Tot plegat és encara més evident si es contrasta amb el *Viatge al Purgatori de Sant Patrici*, de Ramon de Perellós, que és l'autor que ens serveix de punt de partida en el quart mòdul.

La lectura i el comentari d'uns quants poemes d'**Ausiàs March** –l'autor que ocupa el cinquè mòdul– permet deduir els trets característics de la lírica marquiàna: en primer lloc la renovació del llenguatge poètic i la voluntat de transcendir la lírica amorosa coetània, aspectes per als quals serveix de contrapunt un excel·lent poeta contemporani, Jordi de Sant Jordi; en segon lloc, la influència del món intel·lectual –teològic, moral i mèdic– en el bagatge conceptual amb què March analitza la seva singular experiència amorosa.

L'assignatura gira al voltant de quatre grans temes que, com les onades en el mar, apareixen i reapareixen amb intensitat variable, segons la força dels vents.

- El primer és la **importància de la cort**. Els textos historiogràfics del primer mòdul no s'entenen sense la dimensió política que els donen els seus autors. Jaume I justifica les seves actuacions de rei, Bernat Desclot escriu al servei dels interessos de Pere el Gran i Ramon Muntaner contribueix a crear en l'imaginari un ideal de nació. Tots tres escriuen obres amb la vocació d'esdevenir un "mirall de prínceps", això és, un model per al bon regiment de la cosa pública, per dir-ho a la manera de Francesc Eiximenis. El menoret gironí treballarà també per educar els prínceps, la noblesa, les elits urbanes o les dones amb el convenciment que la política mou el món. Ramon Llull és present en els cercles de màxim poder del seu temps –reis i papes– i escriu una metàfora esplèndida, realista i despietada, d'una cort genèrica que pot correspondre a qualsevol: és el *Llibre de les bèsties*, que també vol ser instructiu per a sobirans i governants. Membre de la cancelleria de Joan I i de Martí I, Bernat Metge també coneix els mecanismes de poder per experiència. *Lo somni* no s'entén si no és circumscrit en el seu context polític convuls, encara que òbviament la literatura el transcendeix. I finalment, Ausiàs March existeix només vinculat a una cort: és a la cort on es forma de jove com a poeta i cavaller i és a la cort on triomfa la seva poesia, és a la cort on els seus versos es reciten i s'elogien i on esdevenen un model imitat pels poetes contemporanis i de la generació posterior. A la cort s'hi fa política (com mostren els relats historiogràfics o *Lo somni*), però també literatura, i no pas com una ocupació irrellevant o secundària (Ausiàs March). Tanmateix, la literatura per excel·lència de la cort dels reis de la corona catalanoaragonesa és la poesia de tradició trobadoresca, com ho posa de manifest la poesia de Jordi de Sant Jordi.
- El segon tema és l'**ús de la literatura** que fa cadascun dels autors. Alguns, com Jaume I, Bernat Desclot o Ramon Muntaner, utilitzen recursos literaris sense ser-ne gaire conscients, com ja hem dit. D'altres, desenvolupen una poètica (en termes més moderns, una teoria literària) personal i singular: Ramon Llull se serveix de la literatura per a difondre la seva Art. Bernat Metge excel·leix en la creació d'una literatura imitativa, falcada en els seus models culturals, que són els clàssics i la prosa de Boccaccio. Ausiàs March converteix la literatura en un potent instrument al servei del seu jo poètic, moral i amorós.

Un aspecte d'aquest tema és l'**aparició de l'autor** dins de la seva pròpia obra. L'edat mitjana és una època en què la individualitat i el cas personal no són apreciats si no tenen un valor exemplar, generalitzable. Això no obstant, els autors es complauen a parlar d'ells mateixos (com el rei Jaume, Ramon Muntaner o Ramon Llull), a crear un personatge de ficció que té molts punts de contacte amb ells (com Ramon Llull o Bernat Metge) o a fer-se passar per models singulars d'una determinada concepció amorosa i poètica (Ausiàs March).
- El tercer tema és l'**accés dels laics a la cultura dels clergues**. A la segona meitat del segle XIII es detecta arreu de l'Occident llatí un interès dels laics pel món del saber que es produïa a les escoles i universitats, que era predo-

minantment escrit i que tenia com a llengua exclusiva el llatí. Això vol dir que els laics ja no s'acontenten amb la cultura trobadoresca o cavalleresca que havien generat i que els era pròpia, sinó que s'interessen cada cop més per disciplines acadèmiques com la filosofia, la medicina o la teologia, que fins aleshores havien estat patrimoni dels clergues i a les quals ara poden accedir gràcies a les traduccions. El cas més clar d'aquest esbotzament de barreres culturals és Llull, un laic sense estudis que va escriure unes 265 obres sobre les més variades ciències. Després en vindran d'altres, és clar, com Ramon Muntaner, Bernat Metge o Ausiàs March.

L'obra d'aquests dos darrers autors, Metge i March, obliga a considerar la importància que tenen els **textos literaris clàssics** en la literatura dels segles XIV i XV, ja que en aquests dos segles la seva difusió és massiva. Per primer cop, els grans autors llatins circulen fora dels àmbits escolars restringits. Es llegeixen, es tradueixen, s'imiten, causen admiració o recel i no deixen ningú indiferent. Són pedra d'ensopec segura: per a tots aquells que manifesten inquietuds literàries, com Bernat Metge i Ausiàs March, representen un model indefugible. Per als moralistes com Eiximenis i sant Vicent, en canvi, la literatura llatina és més perillosa que no pas la literatura de tradició romànica –trobadoresca i cavalleresca– perquè és pagana d'origen i perquè apareix nimbada del prestigi i de l'autoritat dels antics. La literatura en vulgar s'haurà de definir des d'aleshores en relació i en contrast amb la llatina: manifestarà sempre més una admiració sense reserves i un sentiment d'inferioritat més o menys tòpic envers els clàssics.

- L'obra de Metge i March, també, estimula a parlar de l'**amor**, el tema literari per excel·lència que d'una manera o altra és present en tots els autors. Així, un cronista com Ramon Muntaner es caracteritza sobretot per l'amor a la pàtria, a la monarquia que serveix. En Llull sobresurt l'amor a Déu per damunt de totes les coses mundanes i vanes. Els moralistes entenen l'enamorament com un destorb de conseqüències devastadores, cosa "d'homes joves i de poc senderi", com diu Eiximenis, i els metges afegeixen llenya al foc en considerar la passió amorosa una malaltia mental –*amor hereos*– i així l'etiqueten en els tractats que es divulguen arreu mitjançant les traduccions. Bernat Metge parla de l'amor –i de les dones– en el llibre III de *Lo somni* i ho fa des de dos punts de vista oposats: el personatge de Bernat sortirà en defensa seva mentre que un altre el ridiculitzarà en considerar-lo objecte impropï d'homes madurs i intel·ligents, com ho hauria fet Francesc Eiximenis. Aquest plantejament és una via d'entrada al conflicte i a les pretensions literàries d'Ausiàs March, que s'autoproclama el millor enamorat del seu segle. Per al poeta valencià, l'amor és el motor de la creació poètica.

Amor hereos

Els textos mèdics consideren l'amor com una malaltia, un accident de l'ànima que és descrit amb les altres malalties físiques que es localitzen al cap dels individus. L'anomenen *aegritudo amoris* o *amor hereos*.

L'etimologia del mot *hereos* no és gaire clara:

- Segons alguns prové del grec *eros*, 'erotisme'.
- Segons d'altres prové del llatí *heroicus*, 'heroic'.

En qualsevol cas, el mot està relacionat amb les convencions de l'amor cortès.

Com tota malaltia, el mal d'amor té una simptomatologia determinada i requereix una teràpia concreta, que barreja el tractament físic (una dieta lleugera, descans abundant, banyar-se) amb el psicològic (passejar per llocs agradables, fer una mica d'exercici, distreure's parlant amb amics, escoltar música, llegir, etc.).

La malaltia d'amor obté un gran rendiment literari: la poesia dels trobadors i la poesia catalana fins al segle XV, com també la narrativa, són plenes de malalts que sospiren, s'entristeixen, pateixen exageradament i poden arribar a la mort.

Com no podia ser d'una altra manera, en el desenvolupament de l'assignatura ocupa un lloc central la lectura i l'anàlisi dels textos que han produït els diversos autors objecte d'estudi. Es pretén fer una lectura en profunditat, rica de matisos i d'informacions complementàries, que situï els textos en el seu context històric i literari i que estableixi relacions amb altres obres i autors. L'activitat principal de l'assignatura, doncs, consisteix a llegir i entendre amb detall els textos que es proposen a cada apartat.

Atès el plantejament de l'assignatura, l'adquisició de competència en la lectura del català antic és un objectiu prioritari per a l'estudiant. El que es pretén és una familiarització amb el català medieval que s'ha d'adquirir, sobretot, per la pràctica de la lectura i amb l'ajuda del diccionari. No es demanen, per tant, coneixements de gramàtica històrica o d'història de la llengua, sinó agilitat i correcció en la lectura. Cal que l'estudiant faci una atenció especial al coneixement dels temps verbals i de les partícules invariables, adverbis i conjuncions, que per la seva freqüència determinen la comprensió dels textos. El bloc de "Qüestions de llengua" del web pot ajudar l'estudiant.

Només s'ofereix una versió moderna dels textos en el cas del *Llibre dels fets* de Jaume I, que presenta un grau més gran de dificultat en la sintaxi a causa de la seva marcada oralitat. L'estudiant ha de fer l'esforç de lectura de l'original, encara que pot consultar amb profit la versió moderna.

El disseny d'una assignatura, sotmesa a condicionaments d'espai i de temps, per força obliga a deixar autors i obres per a una altra travessia. En aquesta **Literatura catalana medieval** no n'hi apareixen uns quants per motivacions diverses. En primer lloc, com s'haurà observat, no hi ha la poesia trobadoresca perquè s'inclou en una altra assignatura del currículum (**Introducció a la literatura europea**). En segon lloc, s'ha optat per agrupar en l'assignatura de **Narrativa catalana medieval** els grans autors i obres a qui escau l'etiqueta: allà s'estudien el *Jaufré*, l'obra en prosa de Joan Roís de Corella, el *Tirant lo Blanc* de Joanot Martorell, el *Curial e Güelfa* i l'*Espill* de Jaume Roig.

Evidentment, la *Literatura catalana medieval* i la *Narrativa catalana medieval* es complementen. Són dues navegacions per la mateixa mar immensa. Els textos historiogràfics –sobretot Desclot i Muntaner– esdevenen una pedrera de gran rendiment per als grans narradors del XV, com Joanot Martorell i l'anònim del *Curial*, que en saben extreure models de personatges, d'escenes, d'episodis o d'estil. El *Llibre de l'orde de cavalleria* de Ramon Llull és també en l'origen creatiu del *Tirant* de Martorell. El camí de la prosa d'art que inaugura Bernat Metge amb *Lo somni* és seguit de manera magistral per les proses mitològiques de Joan Roís de Corella, però també per Martorell i per l'anònim del *Curial*. L'amor que exalta i trasbalsa Ausiàs March es converteix en una passió destructora en Corella i les dones que sempre hi ha al darrere de l'amor són objecte d'una sàtira punyent quan les toca la ploma de Jaume Roig, el nostre misogin més gran.

L'elaboració d'aquest material forma part dels projectes de recerca *Corpus digital de textos catalans medievals II* (CODITECAM-II), IP Lola Badia (FFI 2008-05556-C03-01), i *Sciència.cat. Cap a un corpus digital de la ciència i de la tècnica en català en el context romànic durant l'edat mitjana i el Renaixement*", IP Lluís Cifuentes (FFI 2008-02163/FISO), tots dos finançats pel Ministeri de Ciència i Innovació del Govern d'Espanya, amb durada 2009-2011. També del grup d'investigació consolidat SGR 00346-2005-2008, reconegut i finançat pel Departament d'Innovació, Universitats i Empresa de la Generalitat de Catalunya.

Objectius

L'assignatura fa un recorregut per la literatura catalana medieval des de finals del segle XIII fins a la meitat del XV. S'hi proposa una visió de conjunt dels textos historiogràfics i dels intel·lectuals i moralistes més importants del període i s'hi estudien les obres de tres grans autors que parteixen de pressupòsits ideològics, culturals i literaris molt diferents: Ramon Llull, Bernat Metge i Ausiàs March.

Els objectius generals de l'assignatura són els següents:

1. Adquirir uns coneixements bàsics de literatura catalana medieval, que poden ser ampliat amb d'altres assignatures, per exemple amb la **Narrativa catalana medieval**, on s'estudien les grans obres del període, com la prosa de Joan Roís de Corella, el *Tirant lo Blanc*, el *Curial e Güelfa* o l'*Espill* de Jaume Roig.
2. Obtenir una visió de conjunt del panorama cultural dels segles XIII al XV a partir de la contextualització dels diversos autors i obres analitzats.
3. Constatar la presència, en l'obra dels escriptors del període estudiat, de la tradició literària que els precedia, i les modificacions i noves aportacions que feren a aquesta tradició.
4. Observar i comprendre la complexitat de les relacions, tant literàries com –en molts casos– personals, establertes per aquests autors, que es tradueixen en posicionaments sovint divergents davant d'uns mateixos fets culturals.
5. Obtenir la capacitat de fer una lectura analítica, contextualitzada i relacional dels diversos textos que s'estudien.
6. Familiaritzar-se amb les fonts d'informació bibliogràfica més importants.
7. Aprofundir el coneixement de la llengua antiga. La familiarització amb el català antic augmenta el coneixement i el domini que es pugui tenir de la llengua pròpia.
8. L'estudi de la literatura antiga contribueix a desenvolupar qualitats importants en el món d'avui, com la capacitat d'entendre i d'explicar la diferència; és a dir, temps, llocs i personatges ben diversos de nosaltres.

Continguts

Mòdul didàctic 1

La historiografia

1. L'engendrament del rei Jaume i el seu naixement
2. La infantesa del rei Jaume
3. La batalla de Portopí
4. Els almogàvers de Bernat Desclot
5. El desafiament de Bordeus i Pere el Gran
6. Els pròlegs dels llibres
7. La defensa heroica de Gal·lípoli
8. Una missió de confiança

Mòdul didàctic 2

Ramon Llull

1. La conversió
2. La Il·luminació de Randa i l'Art
3. Les innovacions literàries
4. "Mostrar ciència al poble"
5. La política lul·liana: el *Llibre de les bèsties*
6. Autor i personatge

Mòdul didàctic 3

Intel·lectuals i moralistes

1. La predicació: sant Vicent Ferrer
2. Un projecte cultural al servei dels laics: Francesc Eiximenis

Mòdul didàctic 4

Bernat Metge

1. Els tèrbols esdeveniments de 1396
2. Ramon de Perellós i el viatge al Purgatori de Sant Patrici
3. *Lo somni* de Bernat Metge
4. La literatura segons Bernat Metge

Mòdul didàctic 5

Ausiàs March

1. Vigència de la poesia trobadoresca
2. Ausiàs March, poeta cortesà
3. La poesia com a plaer honest
4. Llibres a la cort
5. La força de la retòrica marquiana

Bibliografia

Lectures obligatòries

La lectura obligatòria serà una d'aquestes dues:

R. Lull (1991). *Llibre de les bèsties*, a dins del *Llibre de meravelles* (versió a cura d'Albert Soler). Barcelona: Teide ("Tria de clàssics").

B. Metge (1999). *Lo somni* (edició i comentaris de Lola Badia). Barcelona: Quaderns Crema.

Edicions citades

Els textos reproduïts provenen de les edicions (crítiques) següents, tot i que algunes vegades s'han introduït modificacions en la puntuació i se n'ha regularitzat el sistema gràfic original, d'acord amb la normativa moderna per tal de fer-ne més fàcil la lectura.

Mòdul 1. La historiografia

Jaume I (1991). *Llibre dels fets del rei En Jaume* (2 volums). J. Bruguera (ed.). Barcelona: Editorial Barcino ("Els Nostres Clàssics", B 10 i 11).

Bernat Desclot (1949-50). *Crònica* (5 volums). M. Coll i Alentorn (ed.). Barcelona: Editorial Barcino ("Els Nostres Clàssics", A 62, 63, 64, 66, 69-70).

Ramon Muntaner (1927-52). *Crònica* (9 volums). J. M. de Casacuberta (ed.). Barcelona: Editorial Barcino ("Col·lecció Popular Barcino").

L'Institut d'Estudis Catalans publica, revisada, l'edició de **Ferran Soldevila** (1971). *Les quatre grans cròniques*. Barcelona: Editorial Selecta. De moment, han sortit publicats els volums següents:

I. Llibre dels fets del rei En Jaume (revisió filològica de Jordi Bruguera i revisió històrica de M. Teresa Ferrer i Mallol). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2007.

II. Crònica Bernat Desclot. Jordi Bruguera (revisió filològica); M. Teresa Ferrer i Mallol (revisió històrica). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2008.

Mòdul 2. Ramon Llull

A. Bonner (1989). *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)* (2 volums). Palma de Mallorca: Edicions Moll ("Els Treballs i els Dies", 31-2). [Conté, entre d'altres, una traducció de la *Vita coetanea* i una edició del *Llibre de meravelles*.]

Obres originals de Ramon Llull (ORL) (1906-1950) (21 volums). Palma de Mallorca: Comissió Editora Lul·liana. [Conté, entre d'altres, edicions del *Llibre de contemplació* (volums 2-8) i de *l'Arbre de ciència* (volums 11-13). És en curs de publicació una reedició facsímil: Palma de Mallorca: Miquel Font Editor.]

Nova edició de les obres de Ramon Llull (NEORL) (1990-...) (8 volums fins al 2010). Palma de Mallorca: Patronat Ramon Llull. [Entre d'altres, conté l'edició del *Romanç d'Evast e Blaquerna*, vol. VIII.]

Traducció de l'obra llatina de Ramon Llull (2006-...; 2 volums publicats fins al 2010). Turnhout / Santa Coloma de Queralt: Brepols-Obrador Edendum / Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili. [Entre d'altres, conté *El fantàstic*.]

Mòdul 3. Intel·lectuals i moralistes

Francesc Eiximenis (1986-87). *Dotzè llibre del Crestià* (vol. II, toms 1-2). Girona: Col·legi Universitari / Diputació de Girona ("Obres de Francesc Eiximenis", 3-4).

Vicent Ferrer (1932-34). *Sermons*. J. Sanchis Sivera (ed.) (vol. I-II); G. Schib (ed.) (vol. III-VI). Barcelona: Editorial Barcino, 1975-88 ("Els Nostres Clàssics", B, 3, 5-9).

Mòdul 4. Bernat Metge

Ramon de Perellós (1973). *Viatge del vescomte Ramon de Perellós i de Roda fet la Purgatori anomenat de Sant Patrici*. A: Arseni Pacheco. *Viatges a l'altre món*. Barcelona: Edicions 62 ("Antologia Catalana", 69).

Bernat Metge (1999). *Lo somni*. Lola Badia (ed. i comentaris). Barcelona: Quaderns Crema.

Mòdul 5. Ausiàs March

Martí de Riquer; Lola Badia (1984). *Poesies de Jordi de Sant Jordi*. València: Tres i Quatre ("Biblioteca d'Estudis i Investigacions", 7).

Ausiàs March (2008). *Per haver d'amor vida* (antologia comentada per Francesc J. Gómez i Josep Pujol). Editorial Barcino.